

LIETUVOS VYRIAUSIASIS ADMINISTRACINIS TEISMAS

SPRENDIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2013 m. birželio 18 d.
Vilnius

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Stasio Gagio (pranešėjas), Irmanto Jarukaičio, Romano Klišausko (kolegijos pirmininkas), Ričardo Piličiausko ir Skirgailės Žalimienės, sekretoriaujant Aušrai Dzičkanecienei, dalyvaujant pareiškėjams Lietuvos Respublikos Seimo nariams Valentinui Stundžiui ir Gintarui Steponavičiui, pareiškėjo Lietuvos Respublikos Seimo nario Stasio Šedbaro atstovui Kristijonui Paliučiu, atsakovo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos atstovėms Jurgitai Šerpatauskienei ir Audronei Šuminienei, viešame teismo posėdyje išnagrinėjo norminę administracinę bylą pagal Lietuvos Respublikos Seimo narių Stasio Šedbaro, Valentino Stundžio, Gintaro Steponavičiaus ir Dalios Teišerskytės pareiškimą ištirti, ar 2013 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-109 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ neprieštaruoja konstituciniam teisinės valstybės principui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui, 38 straipsnio 4 daliai ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

Išplėstinė teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I.

Pareiškėjai Lietuvos Respublikos Seimo nariai Stasys Šedbaras, Valentinas Stundys, Gintaras Steponavičius ir Dalia Teišerskytė (toliau – ir pareiškėjai) pareiškimu (1 t., b. l. 1–7) kreipėsi į Lietuvos vyriausiąjį administracinį teismą, prašydami ištirti, ar 2013 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas Nr. V-109 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ (toliau – ir Įsakymas) neprieštaruoja konstituciniam teisinės valstybės principui, Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui, 38 straipsnio 4 daliai ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

Pareiškime nurodo, kad 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197 buvo patvirtinta Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programa (toliau – ir Egzamino programa), kurios 2 punkte buvo numatyta, jog lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas yra privalomas visiems vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros programą baigusiems mokiniams. Ginčijamu

Įsakymu buvo pakeista Egzamino programa: 13.3.1 nuostata, reglamentuojanti valstybiniam brandos egzaminui pateikiamų lietuvių autorių (iš Bendrosios programos išplėstinio kurso) skaičių (vietoje trijų autorių nustatyti septyni); 13.3.2 nuostata, reglamentuojanti mokykliniam brandos egzaminui pateikiamų lietuvių autorių (iš Bendrosios programos išplėstinio kurso) skaičių (vietoje keturių autorių nustatyti septyni); 20 punkto nuostata, reglamentuojanti valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino literatūrinio rašinio apimtį. Pareiškėjai nurodo, kad siekiant nustatyti, ar Švietimo ir mokslo ministras, ginčijamu Įsakymu pakeisdamas Egzamino programos nuostatas, neviršijo savo kompetencijos, būtina ištirti, ar jis pagal galiojusius teisės aktus buvo įgaliotas reguliuoti šiuos teisinius santykius, ar Įsakymu nustatytos teisės normos neprieštarauja aukštesnės galios teisės aktams.

Pareiškėjai taip pat nurodo, kad analizuojant Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto nuostatas, matyti, jog įstatymų leidėjas, nustatydamas Švietimo ir mokslo ministro pareigą tvirtinti brandos egzamino programas, įtvirtino ir visuomenės atstovų teisę dalyvauti (inicijuojant ir pritariant) šiame procese per Bendrojo ugdymo tarybą, bei nustatė reikalavimą, kad mokymosi pasiekimų patikrinimai turi būti organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo, apibrėžto Švietimo įstatymo 5 straipsnyje. Remdamiesi Viešojo administravimo įstatymo 6 straipsnio 2 dalimi bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, pareiškėjai pabrėžia, jog priimdamas ginčijamą Įsakymą Švietimo ir mokslo ministras pirmiausiai turėjo laikytis teisės aktuose nustatytų brandos egzamino programų rengimo, derinimo ir tvirtinimo procedūrų bei terminų. Pažymi, kad ginčijamu Įsakymu daromi programos pakeitimai nederinti nė su vienu Egzamino programos rengime ir derinime dalyvavusiu subjektu, nors šie pakeitimai yra esminiai, kadangi keičiamas brandos egzamino programos turinys (keičiami anksčiau nustatyti egzamino reikalavimai).

Pareiškėjai atkreipia dėmesį, jog lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino organizavimą ir vykdymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-2391 „Dėl Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir Kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintas Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas (toliau – ir Aprašas). Aprašas 2012 m. gruodžio 31 d. buvo išdėstytas nauja redakcija, ir pagal šios redakcijos Aprašo 35 punktą, švietimo ir mokslo ministras dalyko brandos egzamino programą tvirtina ne vėliau kaip prieš dvejus metus iki brandos egzaminų sesijos pradžios, jos neesminius pakeitimus ar papildymus kasmet, be ne vėliau kaip iki einamųjų metų sausio 15 dienos. Pareiškėjų nuomone, Įsakymu įtvirtinti pakeitimai negali būti vertinami kaip neesminiai. Pareiškėjai atkreipia dėmesį, kad Įsakymo priėmimo metu jau būtų pasibaigęs ir Aprašo 35 punkte nustatytas terminas Egzamino programos neesminiams pakeitimams ar papildymams. Pabrėžia, jog prieš priimdamas Įsakymą, Švietimo ir mokslo ministras 2013 m. vasario 12 d. priėmė įsakymą Nr. V-90 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymo Nr. ISAK-2391 „Dėl brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo buvo nustatyta Aprašo 35 punkte vietoj žodžių ir skaičiaus „sausio 15 dienos“ įrašyti žodžius ir skaičių „kovo 1 dienos“. Pareiškėjų nuomone, ginčijamo Įsakymo priėmimo procedūrų prasme taip pat buvo nesilaikoma konstitucinio teisinės valstybės principo teisės aktų leidybai keliamų reikalavimų, t. y. kad teisinių santykių subjektai galėtų žinoti, ko iš jų reikalauja teisė, kad teisės normos turi būti nustatomos iš anksto, kad teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, kad teisinis reguliavimas turi būti santykinai stabilus.

Be to, Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 dalyje yra įtvirtinta Švietimo ir mokslo ministro pareiga nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį visų mokomųjų kalbų mokyklų mokinių mokymosi pasiekimai būtų vertinami vienodai. Tačiau Įsakymo 3 punktu keičiamos Egzamino programos 20 punkto nuostatoje yra įtvirtinti skirtingi valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino literatūrinių rašinių apimtys reikalavimai, todėl įsakymo 3 punkto nuostata prieštarauja Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 daliai, Viešojo administravimo įstatyme įtvirtintam įstatymo viršenybės principui, konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgdami į Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – ir Konstitucinis Teismas) bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktiką dėl viešojo administravimo subjektų pareigos veikti tik jiems priskirtos kompetencijos ribose ir į tai, jog Įsakyme nustatytas reguliavimas iškreipia ir konkuruoja su Švietimo įstatyme nustatytu teisiniu reguliavimu, o Įsakymu tvirtinami programos pakeitimai parengti nesilaikant Švietimo įstatyme nustatytų tokių programų derinimo ir tvirtinimo procedūrų, pareiškėjai daro išvadą, jog Įsakymas prieštarauja Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 daliai ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui, Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui bei konstituciniam teisinės valstybės principui.

Pareiškėjų nuomone, vertinant valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino literatūrinio rašinio teisinį reguliavimą, pažymėtina, kad tautinių mažumų kalba besimokantys mokiniai, palyginus juos su lietuvių kalba besimokančiais mokiniais, yra traktuojami skirtingai, nors lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui ruošėsi pagal tą pačią vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros programą, todėl lietuvių kalbos ir literatūros mokėjimo (gebėjimų, žinių) požiūriu nėra tokio pobūdžio ir tokio masto skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas. Pareiškėjų nuomone, todėl Įsakymo 3 punktu yra pažeidžiamas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas. Pareiškėjai pažymi, jog visiems vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros programą baigusiesiems mokiniams lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas yra privalomas, jo nelaikęs mokinys negauna vidurinės mokyklos baigimo atestato. Paminėto egzamino rezultatai skaičiuojami stojant į visas studijų programas, todėl tautinių mažumų kalba besimokantys mokiniai, kurie ruošėsi minėtam egzaminui pagal tą pačią mokymosi programą, tačiau kurių egzamino rezultatų vertinimui nustatomi žemesni kriterijai, stodami į visas aukštųjų mokyklų studijų programas įgyja objektyviai nepateisinamą pranašumą prieš lietuvių kalba besimokančius mokinius. Be to, visi 2013 m. lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą laikysiantys mokiniai prieš dvejus metus pasirašytinai buvo supažindinti su minėta egzamino programa, kurioje rašinio apimtis nebuvo diferencijuojama pagal mokyklos mokomąją kalbą, ir dvejus metus ruošėsi egzaminui.

Pareiškėjų nuomone, Įsakymo 3 punkte nustatytas rašinio apimties ir raštingumo reikalavimų mažinimas esmingai diskriminuoja lietuvių mokomąją kalbą besimokančius mokinius, nes dabartinėse vertinimo normose jau yra įteisintas didelis vertinimo skirtumas raštingumo ir raiškos aspektais. Šis skirtumas pagrįstas bandomojo tyrimo, kuris praėjusiais metais buvo vykdytas vienoliktokams pagal valstybinio egzamino reikalavimus, rezultatais. Be to, pareiškėjų nuomone, ginčijamu teisiniu reguliavimu lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas devalvuojamas ir neatlieka paskirties – įvertinti tai, ko mokiniai mokėsi per dvejus metus: kokius gebėjimus ir literatūrinę patirtį įgijo besimokydami pagal vidurinio ugdymo programą.

Teismo posėdžio Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme metu pareiškėjai taip pat pabrėžė, jog tautinių mažumų mokyklose mokiniai gimtosios kalbos pamokose mokosi ir tų dalykų, kurie reikalingi ir lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui. Be to, mokyklose tautinių mažumų kalba buvo sudarytos geros sąlygos mokytis valstybinės kalbos – joms yra padidintas mokinio krepšelis, klasės per valstybinės kalbos pamokas yra dalinamos į mažesnes grupes, nėra privaloma antroji užsienio kalba. Pareiškėjai atkreipė dėmesį ir į tai, jog mokyklos, kuriose mokoma tautinių mažumų kalbomis, galėjo pasirinkti, ar valstybinės kalbos mokymui skirti tik ugdymo planuose numatytą minimalų pamokų skaičių, ar daugiau pamokų skirti valstybinei kalbai, ar gimtajai kalbai. Pareiškėjai taip pat akcentavo, jog nuostatos, kurios įtvirtina diskriminacines sąlygas, galėtų būti įtvirtinamos tik įstatyme, tačiau ne poįstatyminiame akte. Taip pat pažymėjo, jog Švietimo ir mokslo ministro įsakymu yra įtvirtintas aštuonerių metų pereinamasis laikotarpis, ir, remiantis kasmet vykdomu bandomuoju testu, t. y. empiriniais tyrimais, kasmet bus sprendžiama, ar vis dar reikia nustatyti skirtingą leidžiamų padaryti klaidų skaičių egzamino užduotyje tautinių mažumų kalba ir lietuvių kalba besimokantiems mokiniams.

Rengiant bylą nagrinėti teisme, buvo gautas atsakovo Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos (toliau – ir Švietimo ir mokslo ministerija, atsakovas) atsiliepimas (1 t., b. l. 120–127). Švietimo ir mokslo ministerija prašo Įsakymą pripažinti teisėtu ir pareiškėjų pareiškimą dėl jo panaikinimo atmesti kaip nepagrįstą.

Švietimo ir mokslo ministerija pabrėžia, jog lygiateisiškumas, kaip vienas pagrindinių žmogaus teisių apsaugos principų, yra reglamentuojamas tarptautiniuose dokumentuose ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas asmenų lygiateisiškumo principas. Lygiateisiškumą pažeidžianti veikla – diskriminacija – yra draudžiama, todėl valstybės institucijos privalo siekti sudaryti sąlygas lygiateisiškumui užtikrinti ir įgyvendinti. Lygios galimybės – tai tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įteisintų žmogaus teisių įgyvendinimas. Švietimo ir mokslo ministerija taip pat remiasi Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencijos, Hagos rekomendacijų dėl tautinių mažumo švietimo teisių nuostatomis dėl lygiateisiškumo principo. Pabrėžia, jog pareiškėjai šiuo atveju neteisingai sieja tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams suteikiamas papildomas teises su lietuvių kalba besimokančių asmenų diskriminacija. Pažymi, kad tarptautiniai teisės aktai leidžia tautinėms mažumoms taikyti pozityviąją diskriminaciją siekiant garantuoti lygiateisiškumo principo (lygių galimybių) įgyvendinimą. Tokie veiksmai, Švietimo ir mokslo ministerijos nuomone, nėra laikomi likusių asmenų diskriminacija. Atsakovas taip pat pabrėžia, jog Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija draudžia bet kokią tautinėms mažumoms priklausančių žmonių diskriminaciją prieš įstatymą ir nevienodą įstatymo apsaugos teikimą. Atkreipia dėmesį, jog ši konvencija leidžia valstybėms narėms taikyti „pozityviąją diskriminaciją“, kai mažumoms sudaroma palankesnė padėtis, jei tuo siekiama tikrosios (realiosios) asmenų lygybės visuomenėje.

Atsakovas akcentuoja, kad tautinių mažumų mokyklų mokiniai nuo 1 iki 12 klasės lietuvių kalbą ir literatūrą mokosi mažiau valandų negu lietuviškų mokyklų mokiniai. Siekiant išlaikyti pusiausvyrą tarp vienodos apimties mokymo programos išdėstymo laiko ir reikalavimų apimties, tautinių mažumų mokyklų moksleiviai, proporcingai mažesniai valandų skaičiui, turi laikyti lengvesnį brandos egzaminą. Švietimo ir mokslo ministerija sutinka, kad valstybės institucijos ir švietimo įstaigos privalo užtikrinti vienodas sąlygas, sudarydamos mokymosi programas, nustatydamos pamokų valandų skaičių, vertindamos žinias, priimdamos asmenis į profesinio mokymo įstaigas, aukštesniasias, aukštąsias mokyklas. Tačiau šiuo metu Lietuvos valstybės institucijos ir švietimo įstaigos dar nesugeba užtikrinti vienodų sąlygų atskiroms subjektų grupėms. Todėl jų atžvilgiu pagrįstai ir teisėtai yra taikomos tam tikros nuolaidos ir tai negali būti siejama su lygiateisiškumo principo pažeidimu.

Švietimo ir mokslo ministerija pabrėžia, jog tarp lietuvių ir tautinių mažumų kalbomis besimokančių asmenų yra akivaizdūs teisinės padėties skirtumai – norėdami panaikinti jau minėtą mokymosi valandų skirtumą, tautinių mažumų kalba besimokantys mokiniai turėtų papildomai mokytis dar 3,5 metų. Atsakovas taip pat atkreipia dėmesį, jog poįstatyminiais teisės aktais buvo pakeistos anksčiau priimtų poįstatyminių aktų, o ne įstatymų nuostatos, todėl ministras laikėsi teisės aktų priėmimo procedūrų ir sąlygų, nepažeidė teisės aktų hierarchijos principų. Taip pat pažymi, jog specialias sąlygas numatančios Įsakymo nuostatos atitinka teisės akto paskirtį – laiduoti tautinėms mažumoms lygias galimybes laikant lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą. Šios teisės normos taip pat atitinka teisės akto tikslą – palengvinti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams atsižvelgiant į faktinį mokymuisi skirtų valandų skaičių.

Atsakovas taip pat pažymi, kad per paskutinius 12 metų iki 2013 metų tautinių mažumų mokyklos turėjo kitoki, lengvesnio pobūdžio valstybinį lietuvių kalbos egzaminą negu mokiniai iš lietuviškų mokyklų. Visus tuos metus egzamino užduotys buvo parengtos laikantis proporcingumo, lygių galimybių ir kitų principų, ir toks diferencijavimas buvo pagrįstas atsižvelgiant į lietuvių gimtosios ir valstybinės kalbos mokymuisi skiriamų valandų skaičių. Švietimo ir mokslo ministro 2013 metais priimti įsakymai, kurių tikslas – diferencijuoti lietuvių kalbos egzamino užduotis pagal faktiškai mokymuisi skirtų valandų skaičių, atitinka Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos nuostatas dėl pozityviosios diskriminacijos ir Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. sprendime nurodytas galimos diskriminacijos sąlygas.

Dėl Įsakymo atitikties Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui Švietimo ir mokslo ministerija pažymi, jog Švietimo ir mokslo ministras įsakymais pakeitė Egzamino programą ir Aprašą. Tačiau vidurinio ugdymo programa yra visai kita programa, kuri neapima minėtų dviejų

programų. Atsakovas daro išvadą, jog Švietimo ir mokslo ministras neviršijo savo kompetencijos ir veikė įstatymų suteiktos kompetencijos ribose.

Atsakovas po Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 22 d. rašte „Dėl informacijos pateikimo“ išdėstyto pasiūlymo pateikti paaiškinimus šiame rašte nurodytais klausimais taip pat pateikė papildomos informacijos (2 t., b. l. 14–20).

Švietimo ir mokslo ministerija patikslino atsiliepime į pareiškėjų pareiškimą pateiktą informaciją dėl lietuvių kalbos mokymui mokyklose lietuvių mokomąja kalba ir tautinės mažumos kalba skirtų pamokų skaičiaus skirtumo. Nurodė, kad šį skirtumą sudaro 818 pamokos bei pateikė tikslų jo apskaičiavimą. Taip pat paaiškino, jog lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino užduotis buvo palengvinta dėl lietuvių kalbai pradinio ir pagrindinio ugdymo programose nustatyto skirtingo pamokų skaičiaus, atsižvelgiant į 2012 m. vykdyto bandomojo tyrimo rezultatus. Atsakovas nurodė, kad siekiant sudaryti sąlygas mokyklų tautinės mažumos kalba mokiniams gerai išmokti lietuvių kalbą, buvo įgyvendinamos įvairios tikslinės priemonės. Nuo 2007 iki 2011 metų mokyklos tautinės mažumos kalba galėjo pačios spręsti, kiek pamokų skirti lietuvių kalbai, ir kiek pamokų – gimtajai kalbai. Įgyvendindamos pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, mokyklos tautinės mažumos kalba per lietuvių valstybinės kalbos dalyko pamokas galėjo dalinti klase į dvi grupes, jei pagal pagrindinio ugdymo programą klasėje mokėsi 20 ir daugiau mokinių, o pagal pagrindinio ugdymo programą – 21 ir daugiau mokinių. Pradinio ugdymo bendrajame plane nurodyta, kad mokytis lietuvių kalbos pradinėse klasėse, kuriose ugdoma tautinės mažumos kalba, gali lietuvių kalbos mokytojo kvalifikaciją turintis mokytojas arba pradinių klasių mokytojas, baigęs pradinių klasių mokytojų rengimo programą lietuvių kalba. Švietimo ir mokslo ministerija pabrėžė, jog 2011 m. ji pagal kompetenciją vykdė švietimo priežiūrą, kaip įgyvendinamos pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų bendrųjų ugdymo planų nuostatos, tačiau nustatyta, kad ne visose mokyklose, ugdymą vykdančiose tautinės mažumos kalba, tinkamai įgyvendintos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo ir ugdymo lietuvių kalba. Švietimo ir mokslo ministerija taip pat nurodė, jog visuotinė literatūra į lietuvių valstybinės kalbos programą yra neįtraukta, nes jos mokomasi per gimtosios kalbos pamokas, o dalies kalbos ugdymo aspektų (gramatikos, sintaksės), teksto komponavimo, argumentavimo ir kitų dalykų tautinių mažumų kalba besimokantys mokiniai mokosi ir per gimtosios kalbos pamokas, todėl mokyklos tautinės mažumos kalba turi galimybių daugiau laiko skirti lietuvių kalbos vartojimo praktikai. Atkreiptas dėmesys, jog nuo 2011 m. visi Lietuvos mokiniai mokėsi pagal bendrą lietuvių kalbos ir literatūros vidurinio ugdymo programą, kuri buvo vienodai nauja visiems pagal ją besimokiusiems abiturientams. Be to, lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo programos įgyvendinimui parengtos nemokamos, visiems laisvai prieinamos elektroninės lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatijos, skirtos tikslinės lėšos kiekvieną vienuoliktą, besimokantį mokykloje tautinės mažumos kalba, aprūpinti lietuvių kalbos ir literatūros mokymui reikalingomis priemonėmis (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. V-585), visos mokyklos, kuriose mokomasi tautinės mažumos kalba, aprūpintos Dabartiniu lietuvių kalbos ir literatūros žodynu, skiriant po vieną žodyną kiekvienam dvyliktokui (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. V-584). Švietimo ir mokslo ministerija taip pat nurodė, kad lietuvių kalbos mokymui 2011–2013 m. buvo parengti skaitmeniniai mokymosi objektai ir mokymosi priemonės pradiniam ir pagrindiniam ugdymui, o nuo 2009 m. mokytojai turi galimybę nuolat mokytis nuotoliniu būdu kalbos ir literatūros mokymo metodikos, mokytojų dalykiniam ir metodiniam pasirėngimui sustiprinti 2011–2013 m. vykdyti Europos Sąjungos Sanglaudos fondo projekto lėšomis finansuojami metų trukmės mokymai, nuo 2011 m. skiriamos tikslinės lėšos rengti mokymus mokyklų tautinės mažumos kalba lituanistams. Ugdymui pagal visas ugdymo programas Ugdymo plėtotės centras rengia ir skelbia visiems laisvai prieinamą metodinę medžiagą. Švietimo ir mokslo ministerija, pateikdama šia informaciją Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, nurodė, kad ji pagal savo kompetenciją vykdė priemones, siekdama sustiprinti lietuvių kalbos mokymą mokyklose tautinių mažumų kalbomis, tačiau įvertinus skirtingą lietuvių kalbos mokymosi patirtį, t. y. didelį pamokų skirtumą, buvo nuspręsta, jog šių priemonių nepakanka. Todėl buvo

padidintos nuolaidos palengvinant užduotį ir padidinant vertinimo skirtumus tautinių mažumų kalba besimokantiems moksleiviams.

Išplėstinė teisėjų kolegija

k o n s t a t u o j a :

II.

Nagrinėjamoje norminėje administracinėje byloje pareiškėjai Lietuvos Respublikos Seimo nariai prašo ištirti Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. vasario 20 d. įsakymo „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ teisėtumą, t. y. ar šis Įsakymas neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui, Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui, 38 straipsnio 4 daliai ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ buvo patvirtinta Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programa, kurios 2 punkte numatyta, jog lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas yra privalomas visiems vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros programą baigusiems mokiniams. Ginčijamu Įsakymu ši Egzamino programa buvo pakeista:

1) buvo pakeista nuostata, reglamentuojanti valstybiniam brandos egzaminui pateikiamų privalomų lietuvių autorių skaičių iš Vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros bendrosios programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 (toliau – ir Bendroji programa), išplėstinio kurso – vietoje trijų autorių nustatyti septyni (Įsakymo 1 punktas);

2) buvo pakeista nuostata, reglamentuojanti mokykliniam brandos egzaminui pateikiamų privalomų lietuvių autorių skaičių iš Bendrosios programos bendrojo kurso – vietoje keturių autorių nustatyti septyni (Įsakymo 2 punktas);

3) buvo pakeista nuostata, reglamentuojanti valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino literatūrinio rašinio apimtį, diferencijuojant šią apimtį tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams ir lietuvių kalba besimokantiems mokiniams („Lietuvių kalba besimokantiems mokiniams rašinio apimtis: valstybinio brandos egzamino – 500–600 žodžių; mokyklinio brandos egzamino – 350–400 žodžių, tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams rašinio apimtis: valstybinio brandos egzamino – ne mažiau kaip 400 žodžių; mokyklinio brandos egzamino – ne mažiau kaip 250 žodžių“) (ginčijamo Įsakymo 3 punktas). Iki Įsakymo priėmimo rašinio apimtis tiek lietuvių kalba, tiek tautinių mažumų kalba besimokantiems moksleiviams buvo vienoda – valstybinio brandos egzamino apimtis buvo 500–600 žodžių, o mokyklinio brandos egzamino apimtis – 350–400 žodžių (Egzamino programos 20 punktas).

Pareiškėjai pareiškimе prašo ištirti Įsakymo atitiktį konstituciniam teisinės valstybės principui, Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui, 38 straipsnio 4 daliai ir 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui. Atkreiptinas dėmesys, kad pareiškėjai pareiškimе mini ne Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktą, bet 2 punktą. Tačiau atsižvelgdamas į pareiškimo motyvus, teismas sprendžia, jog tai yra rašymo apsirikimo klaida ir laiko, kad pareiškėjai abejoja Įsakymo atitiktimi būtent Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui. Iš pareiškėjų pareiškimo taip pat akivaizdu, jog jame keliami klausimai dėl Įsakymo teisėtumo iš esmės struktūriškai skirstytini į dvi dalis. Viena dalis pareiškėjų pareiškimo yra pagrįsta jų abejonėmis dėl viso Įsakymo atitikties aukštesnės galios teisės aktams, o kitoje dalyje keliami klausimai tik dėl Įsakymo 3 punkto teisėtumo. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija Įsakymo teisėtumą tirs, nuosekliai atsižvelgdama į paminėtą byloje keliamų klausimų suskirstymą.

Pareiškėjai abejoja, ar Įsakymas buvo priimtas laikantis visų jo priėmimo procedūrai keliamų reikalavimų, t. y. ar Įsakymas neprieštarauja Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui bei konstituciniam teisinės valstybės principui (šio principo teisės aktų leidybai keliamų reikalavimų).

Pažymėtina, jog pagal Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktą „Bendrojo ugdymo taryba inicijuoja ir pritaria ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programų kaitos, mokytojų kvalifikacijos ir profesinės raidos, mokyklų aprūpinimo projektams. Bendrojo ugdymo tarybos nuostatus tvirtina Švietimo ir mokslo ministras“. Pareiškėjų nuomone, ginčijamas Įsakymas prieštarauja šiai nuostatai, kadangi Įsakyme numatyti Egzamino programos pakeitimai nebuvo suderinti su Bendrojo ugdymo taryba, be to, jie nebuvo derinami nė su vienu Egzamino programos rengime ir derinime dalyvavusiu subjektu.

Grįsdami savo abejones dėl viso Įsakymo atitikties konstitucinio teisinės valstybės principo keliamiems reikalavimams teisės aktų leidybai, pareiškėjai nurodo, jog lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino organizavimą ir vykdymą reglamentuoja Švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-2391 „Dėl brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir Kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintas Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašas, kuris Švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gruodžio 31 d. V-1771 įsakymu „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymo Nr. ISAK-2391 „Dėl brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir Kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ buvo išdėstytas nauja redakcija. Pagal naujos redakcijos Aprašo 35 punktą Švietimo ir mokslo ministras dalyko brandos egzamino programą tvirtina ne vėliau kaip prieš dvejus metus iki brandos egzaminų sesijos pradžios, jos neesminius pakeitimus ar papildymus kasmet, bet ne vėliau kaip iki einamųjų metų sausio 15 dienos. Prieš priimant ginčijamą 2013 m. vasario 20 d. Įsakymą, ši nuostata buvo pakeista Švietimo ir mokslo ministro 2013 m. vasario 12 d. įsakymu Nr. V-90 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymo Nr. ISAK-2391 „Dėl brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir Kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, vietoje žodžių ir skaičiaus „sausio 15 dienos“ įrašant žodžius ir skaičių „kovo 1 dienos“. Pareiškėjų nuomone, taip buvo nesilaikyta konstitucinio teisinės valstybės principo teisės aktų leidybai keliamų reikalavimų, t. y. kad teisinių santykių subjektai galėtų žinoti, ko iš jų reikalauja teisė, kad teisės normos turi būti nustatomos iš anksto, kad teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, kad teisinis reguliavimas būtų santykinai stabilus.

Kaip minėta, dalis pareiškėjų keliamų abejonių dėl Įsakymo teisėtumo yra susiję vien su jo 3 punkto atitikties aukštesnės galios teisės aktams klausimais. Nors pareiškėjai savo pareiškime prašo ištirti viso Įsakymo atitiktį visiems pareiškime nurodytiems teisės aktams, tačiau atsižvelgdamas į tai, jog dalis byloje keliamų klausimų siejami tik su Įsakymo 3 punktu, šiuos klausimus teismas vertins tik Įsakymo 3 punkto kontekste. Taigi laikytina, jog pareiškėjai prašo ištirti, ar Įsakymo 3 punktas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui ir 38 straipsnio 4 daliai. Pažymėtina, jog nors pareiškėjai neprašo ištirti Įsakymo atitikties Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui, tačiau pareiškimo motyvuose taip pat nurodo abejonę ir dėl Įsakymo atitikties šiai teisės normai.

Konstitucijos 29 straipsnis įtvirtina nediskriminavimo principą: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu“. Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktas, kurio nuostatoms galbūt prieštarauja Įsakymo 3 punktas, apibrėžia vieną iš švietimo sistemos principų – lygias galimybes: „lygios galimybės – švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui ji laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują“. Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 dalis nustato, jog „Švietimo ir mokslo ministro įgaliotos institucijos ir savivaldybių vykdomosios institucijos organizuoja mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas pasiekimų patikrinimus (brandos egzaminus, kitus egzaminus, įskaitas ir kitus mokymosi pasiekimų patikrinimo būdus) pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas mokymosi pasiekimų patikrinimų programas ir mokymosi pasiekimų patikrinimų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašus, mokinių pasiekimų tyrimus. Šie mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant lygių galimybių principo, apibrėžto šio įstatymo 5 straipsnyje. Visos bendrojo ugdymo mokyklos užtikrina lietuvių kalbos mokėjimą pagal bendrąją

švietimo ir mokslo ministro patvirtintą programą (pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo ir brandos egzaminų)“. Taip pat paminėtina, jog pagal anksčiau minėtą Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktą, viešojo administravimo subjektai savo veikloje, be kita ko, vadovaujasi įstatymo viršenybės principu, kuris reiškia, kad viešojo administravimo subjektų įgaliojimai atlikti viešąjį administravimą turi būti nustatyti teisės aktuose, o veikla turi atitikti šiame įstatyme išdėstytus teisinius pagrindus; administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais.

Iš pareiškėjų pareiškime nurodytų motyvų akivaizdu, kad abejonės dėl Įsakymo 3 punkto teisėtumo kyla tuo pagrindu, jog šis punktas įtvirtina nevienodą rašinio žodžių skaičių lietuvių kalba ir tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams. Pareiškėjai byloje kelia klausimą, ar toks diferencijavimas nepažeidžia Konstitucijoje įtvirtinto nediskriminavimo principo, Švietimo įstatyme įtvirtinto lygių galimybių principo, taip pat Švietimo įstatymo 38 straipsnio 4 dalies, pagal kurią mokymosi pasiekimų patikrinimai organizuojami vienodi visų mokomųjų kalbų mokyklų mokiniams, nepažeidžiant Švietimo įstatymo 5 straipsnyje apibrėžto lygių galimybių principo.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog iš Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo šešioliktojo skirsnio, nustatančio pareiškimų ištirti norminių administracinių aktų teisėtumą nagrinėjimo tvarką, matyti, kad norminės administracinės bylos nagrinėjimo ribas, visų pirma, apibrėžia pareiškėjo pareiškime pateiktas prašymas, jo apimtis, taip pat šį prašymą pagrindžiantys teisiniai argumentai (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. I⁶⁶²-11/2013). Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija šioje byloje tirs ir vertins ginčijamo norminio administracinio akto teisėtumą pareiškėjų pareiškimo (dalyko ir argumentų) ribose. Kaip minėta, pareiškėjų pareiškime, atsižvelgiant į jame išdėstytus motyvus, iš esmės yra keliamas klausimas, ar Įsakymas visa apimtimi neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui, o Įsakymo 3 punktas neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui ir 38 straipsnio 4 daliai, taip pat Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui. Tokios yra šios norminės administracinės bylos ribos. Pabrėžtina, kad toks byloje keliamų klausimų dėl Įsakymo teisėtumo atskyrimas pagal Įsakymo apimtį nenukrypsta nuo pareiškėjų pareiškime suformuoto bylos dalyko, tačiau jį atskleidžia ir patikslina konkrečių byloje iškilusių problemų kontekste.

III.

Atsižvelgdama į tai, jog byloje iškilusios teisinės problemos glaudžiai siejasi su valstybinės kalbos statusu bei samprata ir tautinių mažumų apsauga, išplėstinė teisėjų kolegija, visų pirma, plačiau pasisakys dėl šių aspektų bei jų aiškinimo Lietuvos Respublikos ir Europos teismų praktikoje.

Pagal Konstitucijos 14 straipsnį, valstybinė kalba Lietuvos Respublikoje yra lietuvių kalba. Tokią pačią nuostatą įtvirtina ir Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo 2 straipsnis. Šio įstatymo 12 straipsnis įpareigoja visas vidurines bendrojo lavinimo mokyklas išmokyti valstybinės kalbos valstybės nustatyta tvarka.

Išimtiniai įgaliojimai oficialiai aiškinti Konstituciją, savo jurisprudencijoje pateikti oficialią Konstitucijos nuostatų sampratą – formuoti konstitucinę doktriną – yra suteikti Konstituciniam Teimui. Šis teismas, kaip konstitucinės justicijos institucija, tirdamas, ar ginčijamas įstatymas (jo dalis) neprieštarauja Konstitucijai, oficialiai aiškina ir tą įstatymą, ir Konstituciją. Pagal Konstituciją konstitucinių nuostatų samprata, argumentai, išdėstyti Konstitucinio Teismo nutarimuose, taip pat kituose Konstitucinio Teismo aktuose – išvadose bei sprendimuose, saisto ir teisę kuriančias, ir teisę taikančias institucijas, tarp jų – ir bendrosios kompetencijos bei pagal Konstitucijos 111 straipsnio 2 dalį įsteigtus specializuotus teismus (Konstitucinio Teismo 2006 m. birželio 6 d. nutarimas). Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, nagrinėdamas šią bylą, nuosekliai remsis Konstitucinio Teismo išaiškinimais, pateiktais su šia byla susijusiose srityse.

Konstitucinio Teismo praktikoje yra pakankamai plačiai atskleistas valstybinės kalbos, kaip konstitucinės vertybės, statusas. Konstitucinis Teismas yra pabrėžęs, jog valstybinė kalba – tai svarbus valstybingumo elementas, visus Lietuvos Respublikos piliečius vienijantis, valstybinę bendruomenę – pilietinę Tautą integruojantis veiksnys, nes užtikrina visiems valstybės piliečiams lygias galimybes dalyvauti valdant savo šalį, priimant valstybinės reikšmės sprendimus, taip pat teisę lygiomis sąlygomis stoti į valstybinę tarnybą. Valstybinės kalbos mokėjimas yra visaverčio piliečių dalyvavimo valdant valstybę prielaida ir būtina sąlyga (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 10 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra nurodęs, jog konstitucinis valstybinės kalbos statuso įtvirtinimas reiškia, kad lietuvių kalba yra konstitucinė vertybė. Valstybinė kalba saugo tautos identitetą, integruoja pilietinę tautą, užtikrina tautos suvereniteto raišką, valstybės vientisumą ir jos nedalomumą, normalų valstybės ir savivaldybių įstaigų funkcionavimą. Valstybinė kalba yra svarbi piliečių lygiateisiškumo garantija, nes leidžia visiems piliečiams vienodomis sąlygomis bendrauti su valstybės ir savivaldybių įstaigomis, įgyvendinti savo teises ir teisėtus interesus. Konstitucinis valstybinės kalbos statuso įtvirtinimas taip pat reiškia, kad įstatymų leidėjas privalo įstatymais nustatyti, kaip šios kalbos vartojimas užtikrinamas viešajame gyvenime, be to, jis turi numatyti valstybinės kalbos apsaugos priemones. Lietuvių kalba, pagal Konstituciją įgijusi valstybinės kalbos statusą, privalo būti vartojama visose valstybės ir savivaldos institucijose, visose Lietuvoje esančiose įstaigose, įmonėse ir organizacijose; įstatymai ir kiti teisės aktai turi būti skelbiami valstybine kalba; raštvedyba, apskaitos, atskaitomybės, finansiniai dokumentai privalo būti tvarkomi lietuvių kalba; valstybės ir savivaldos institucijos, įstaigos, įmonės bei organizacijos tarpusavyje susirašinėja valstybine kalba. Kartu Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog konstitucinis valstybinės kalbos statusas reiškia, jog lietuvių kalba privalomai vartojama tik viešajame Lietuvos gyvenime. Kitose gyvenimo srityse asmenys nevaržomai gali vartoti bet kokią jiems priimtina kalbą (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas). Taigi iš aptartos Konstitucinio Teismo praktikos matyti, jog valstybinė kalba yra itin gintina ir saugotina vertybė, kurios vartojimas valstybės viešajame gyvenime kartu yra ir vienas iš valstybingumo garantų.

Išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į ginčijamo Įsakymo 3 punktą, pažymi, jog jame įtvirtintu reguliavimu yra skirtingai traktuojami tautinių mažumų kalba ir lietuvių kalba besimokantys moksleiviai. Taigi skirtingas rašinio žodžių skaičius nustatomas dviem asmenų grupėms, priklausomai nuo to, kokia mokomąja kalba jie mokosi mokykloje. Pažymėtina, jog pareiškėjai Įsakymo 3 punkto priėmimą, be kita ko, grindžia tautinių mažumų pozityviaja diskriminacija bei teisės aktais, įtvirtinančiais tautinių mažumų apsaugos teisinius pagrindus. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog šiuo atveju iš tikrųjų asmenys traktuojami skirtingai ne pagal tai, ar priklauso tautinėms mažumoms, tačiau pagal tai, kokia mokomąja kalba mokosi mokykloje. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad daugumą tautinių mažumų kalba besimokančių moksleivių faktiškai sudaro būtent tautinių mažumų atstovai, išplėstinė teisėjų kolegija pasisakys ir dėl tautinių mažumų teisių, įtvirtintų Lietuvos Respublikos bei tarptautiniuose teisės aktuose, taip pat dėl jų teisių apsaugos ir reikalavimo mokėti valstybinę kalbą santykiu.

Konstitucijos 37 straipsnyje yra įtvirtinta piliečių, priklausančių tautinėms bendrijoms, teisė puoselėti savo kalbą, kultūrą ir papročius. Kaip yra pažymėjęs Konstitucinis Teismas, šia norma visoms Lietuvos teritorijoje gyvenančioms tautinėms bendrijoms yra garantuojamas tautinio identiteto išsaugojimas, kultūros tęstinumas, tautinė saviraiška (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas). Tačiau aiškindamas asmens tautybės ir reikalavimo mokėti valstybinę kalbą sąsajas, Konstitucinis Teismas yra nurodęs, jog tai, kokiai tautybei priklausyti, yra asmens apsisprendimo reikalas, t. y. niekas, išskyrus patį asmenį, negali spręsti jo priskyrimo kokiai nors tautybei klausimo, todėl negalima nustatyti išskirtinių valstybinės kalbos vartojimo atsižvelgiant į asmens tautybę taisyklių. Asmens tautybė taip pat negali būti pagrindas asmeniui reikalauti, kad jam nebūtų taikomos taisyklės, kylančios iš valstybinės kalbos statuso. Kitaip būtų pažeistas konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas (Konstitucinio Teismo 1999 m. spalio 21 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat yra pabrėžęs, jog integravimasis į Lietuvos visuomenę, tapimas visaverčiu Lietuvos valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos nariu – siejasi, be kita ko, su pastangomis išmokti valstybinę – lietuvių – kalbą (Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 10 d.

nutarimas). Iš to, kas išdėstyta, išplaukia, jog tai, kad valstybė gerbia tautinių mažumų teisę saugoti ir puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius, neatleidžia tautinių mažumų atstovų nuo pareigos tam tikru lygiu mokėti valstybinę kalbą.

Pagrindiniai tarptautiniai dokumentai Europos Taryboje, kuriais grindžiama tautinių mažumų švietimo teisių apsauga, yra 1994 m. lapkričio 10 d. priimta Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija (įsigaliojo nuo 1998 m. vasario 1 d.), kurią Lietuvos Respublikos Seimas ratifikavo 2000 m., ir 1996 m. paskelbtos Hagos rekomendacijos dėl tautinių mažumų švietimo teisių.

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 4 straipsnis įtvirtina, jog tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims privalo būti garantuota teisė į lygybę prieš įstatymą ir vienodą įstatymo teikiamą apsaugą. Šiuo požiūriu draudžiama bet kokia tautinėms mažumoms priklausančių asmenų diskriminacija. Kita vertus, paminėtoje nuostatoje taip pat nustatyta, kad prireikus privalo būti imtasi reikiamų priemonių skatinti visapusišką ir veiksmingą lygybę tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų visose ekonominio, socialinio, politinio ir kultūrinio gyvenimo srityse. Šiuo požiūriu turi būti deramai atsižvelgta į konkrečias tautinėms mažumoms priklausančių asmenų sąlygas, o siekiant šio tikslo įgyvendinamos priemonės nelaikomos diskriminavimu. Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijoje taip pat yra įtvirtintos nuostatos ir dėl tautinių mažumų švietimo. Paminėtos konvencijos 12 straipsniu prie jos prisijungusios šalys įsipareigojo siekti, kad tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims būtų sudarytos vienodos sąlygos įgyti visų lygių išsilavinimą. To paties dokumento 14 straipsniu šalys įsipareigojo pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos, o tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose šalys įsipareigojo stengtis kiek įmanoma užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog tame pačiame straipsnyje taip pat įtvirtinta, jog paminėta nuostata turi būti įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialiosios kalbos arba mokytis ta kalba.

Paminėtinos ir 1996 metais paskelbtos Hagos rekomendacijos dėl tautinių mažumų švietimo teisių, kuriose tautinių mažumų teisės ir pareigos, susijusios su gimtosios ir valstybinės kalbos mokymusi, apibrėžiamos detalčiau. Šiose rekomendacijose pabrėžiama, jog tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė išsaugoti savo tapatybę gali būti visiškai įgyvendinta tik tuo atveju, kai ugdymo procese jie įgyja tinkamų savo gimtosios kalbos žinių. Tačiau vis dėlto tuo pat metu tautinėms mažumoms priklausantys asmenys turi pareigą integruotis į platesniąją visuomenę, įgydami tinkamų valstybinės kalbos žinių.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, jog Europos Tarybos Patariamasis komitetas dėl tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos taikymo 2012 m. gegužės 24 d. priimtame Komentare Nr. 3 „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisės į kalbą pagal Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją“ yra nurodęs, jog itin svarbu pakankamu lygiu mokėti valstybinę kalbą, kadangi jos nemokėjimas užkerta tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims galimybes aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, gali apriboti jiems universitetinio išsilavinimo prieinamumą ar įsidarbinimo galimybes. Paminėtame Komentare taip pat teigiama, jog tautinių mažumų mokyklos privalo užtikrinti tinkamas savo moksleivių valstybinės kalbos žinias. Tačiau tais atvejais, kai yra vykdomos švietimo sistemos pertvarkos ir didinamas valstybinės kalbos mokymo intensyvumas ir reikalavimai tautinių mažumų mokyklose, tai privalo būti daroma nuosekliai ir laipsniškai, suteikiant galimybes prie pasikeitusių sąlygų prisitaikyti tiek mokiniams, tiek juos mokantiems mokytojams. Valstybė tokiu atveju privalo reformų metu stebėti ir vertinti suteikiamo išsilavinimo kokybę, glaudžiai bendradarbiaudama su mokyklų vadovais, mokytojų ir moksleivių tėvų organizacijomis.

Iš nurodytų tarptautinių teisės aktų nuostatų, kaip ir iš aptartos Konstitucinio Teismo praktikos, matyti, jog valstybės, viena vertus, turi pareigą sudaryti galimybes tautinių mažumų atstovams mokytis savo gimtosios kalbos, tačiau, kita vertus, jos turi teisę nustatyti ir reikalavimus

tam tikru lygiu mokėti valstybinę kalbą. Vis dėlto, nustatydamas tokius reikalavimus, valstybė kartu privalo sudaryti ir tinkamas sąlygas valstybinės kalbos mokymuisi.

IV.

Kaip minėta, vienas iš aspektų, dėl kurio pareiškėjai prašo ištirti Įsakymo 3 punkto teisėtumą – tai abejonė dėl jo suderinamumo su Konstitucijos 29 straipsniu, kuris įtvirtina, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs. Žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų.

Taigi Konstitucijos 29 straipsnyje yra įtvirtintas visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principas. Jo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pačius faktus savavališkai vertinti skirtingai (Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas 1996 m. balandžio 18 d. nutarime yra konstatavęs, jog visų asmenų lygybės pagal įstatymą principas – tai demokratinės visuomenės pagrindas.

Asmenų lygybės principas gali būti apibūdinamas kaip nediskriminacija. Diskriminacija paprastai suprantama kaip asmens ar asmenų grupės padėties kitų asmenų atžvilgiu pakeitimas be objektyviai pateisinamo pagrindo. Tačiau tam tikrais atvejais, tai yra, esant pakankamai motyvuotam ir pagrįstam reikalui, įstatymu atskiroms subjektų grupėms galima nustatyti specialų teisinį statusą ar įtvirtinti tam tikrus teisinės padėties ypatumus (Konstitucinio Teismo 1997 m. gegužės 6 d. nutarimas). Kitaip sakant, konstitucinis asmenų lygybės principas savaime nepaneigia to, kad įstatymu gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu. Vertinant, ar pagrįstai nustatytas skirtingas teisinis reguliavimas, būtina atsižvelgti į konkrečias teises aplinkybes. Pirmiausia turi būti įvertinti atitinkamų subjektų ir objektų, kuriems taikomas skirtingas teisinis reguliavimas, teisinės padėties skirtumai; antra, reikia atsižvelgti į teisės aktų suderinamumą pagal jų hierarchiją, reguliavimo apimtį ir kt.; trečia, būtina įvertinti, ar teisės normos, nustatančios specialias sąlygas, atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą. Konkrečių teisės normų pagrįstumas gali būti įtikinamas tik tais atvejais, kai į visas anksčiau nurodytas aplinkybes buvo atsižvelgta. Jeigu būtų ignoruojama bent viena sąlyga, galėtų kilti abejonių dėl specialios teisės normos atitikimo konstitucinėms nuostatomis (Konstitucinio Teismo 1996 m. vasario 28 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginus su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas, 2010 m. balandžio 20 d. sprendimas, 2010 m. birželio 29 d., 2011 m. vasario 14 d. nutarimai).

Aiškindamas nediskriminavimo principo turinį, teismas atsižvelgia ir į Europos teismų praktiką šiuo klausimu. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ir ESTT) jurisprudencija, kaip teisės aiškinimo šaltinis, yra svarbi ir Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui (Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 6 d., 2006 m. gruodžio 21 d., 2007 m. gegužės 15 d., 2008 m. gruodžio 4 d., 2009 m. kovo 27 d. nutarimai). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje taip pat įprastai atsižvelgia į šių teismų suformuotus teisės išaiškinimus.

Pagal ESTT praktiką diskriminacijos draudimo principas yra pripažintas priklausančiu pagrindinėms teisėms, kurios yra bendrųjų Europos Sąjungos teisės principų sudėtinė dalis (ESTT 2006 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Nr. C-13/05 *Sonia Chacón Navas* prieš *Eurest Colectividades SA.*, 56 p.). ESTT nediskriminavimo principą apibrėžia kaip tokį, pagal kurį „panašios aplinkybės negali būti vertinamos skirtingai, o skirtingos aplinkybės – vienodai, jeigu toks požiūris nėra pateisinamas objektyviomis priežastimis“ (ESTT 1995 m. vasario 14 d. sprendimas

byloje Nr. C-279/93 *Finanzamt Köln-Altstadt* prieš *Roland Schumacker*, 30 p.; 1998 m. birželio 17 d. sprendimas byloje Nr. C-243/95 *Kathleen Hill ir Ann Stapleton* prieš *The Revenue Commissioners ir Department of Finance*, 22 p.).

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir Konvencija) 14 straipsnis taip pat įtvirtina diskriminacijos uždraudimą – „Naudojimasis šioje Konvencijoje nustatytomis teisėmis ir laisvėmis yra užtikrinamas be jokios diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, odos spalvos, kalbos, religijos, politinių ar kitokių pažiūrų, tautinės ar socialinės kilmės, priklausymo tautinei mažumai, nuosavybės, gimimo ar kitais pagrindais“. EŽTT, aiškindamas Konvencijos 14 straipsnį, yra nurodęs, kad jis saugo asmenis, kurie yra analogiškose situacijose, nuo diskriminuojamai skirtingo jų traktavimo (EŽTT 1986 m. liepos 8 d. sprendimas byloje *Lithgow ir kiti* prieš *Jungtinę Karalystę*, pareiškimų Nr. 9006/80; 9262/81; 9263/81; 9265/81; 9266/81; 9313/81; 9405/81, 177 p.).

Diskriminacija pagal EŽTT praktiką reiškia, kad analogiškose ar labai panašiose situacijose vieni asmenys yra vertinami palankiau nei kiti asmenys ir kad šis atskyrimas neturi jokio objektyvaus ir pagrįsto pateisinimo. Pagal EŽTT praktiką nediskriminavimo principas nedraudžia skirtingo asmenų traktavimo tada, kai egzistuoja iš esmės skirtingos faktinės aplinkybės ir kurios, atsižvelgiant į viešąjį interesą, reikalauja, jog būtų teisingas balansas tarp visuomenės interesų apsaugos ir Konvencijos garantuojamų teisių bei laisvių (EŽTT 2006 m. birželio 20 d. sprendimas byloje *Zarb Adami* prieš *Malta*, pareiškimo Nr. 17209/02, 71–73 p.). Be to, ne tik nėra draudžiama tam tikrų grupių asmenų traktuoti skirtingai, siekiant ištaisyti faktinę nelygybę, tačiau netgi tam tikromis aplinkybėmis tokios faktinės nelygybės neištaisymas skirtingu traktavimu gali būti savaime Konvencijos pažeidimas (EŽTT 2000 m. balandžio 6 d. sprendimas *Thlimmenos* prieš *Graikiją*, pareiškimo Nr. 34369/97, 44 p.; 2002 m. balandžio 29 d. sprendimas *Pretty* prieš *Jungtinę Karalystę* pareiškimo Nr. 2346/02, 88 p.).

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymi, jog EŽTT Didžiosios kolegijos 2012 m. birželio 26 d. sprendime byloje *Kurić ir kiti* prieš *Slovėniją* (pareiškimo Nr. 26828/06, 390–396 p.) išaiškinta, jog siekiant įvertinti, ar nebuvo pažeistas nediskriminavimo principas, turi būti iš esmės atsakyta į šiuos klausimus: 1) Ar asmenys, esantys iš esmės panašiose ar vienodose padėtyse, buvo skirtingai vertinami? 2) Ar toks skirtingas traktavimas yra objektyvus ir pateisinamas? Išplėstinė teisėjų kolegija šį testą vertins kaip orientyrą ir nagrinėjamoje byloje, t. y. pirmiausia tikrins, ar tautinių mažumų kalba ir lietuvių kalba besimokantys mokiniai buvo traktuojami skirtingai. Jei bus nustatyta, kad mokiniams taikytas skirtingas reguliavimas, teismas vertins, ar šiuo atveju tarp paminėtų mokinių egzistuoja tokie skirtumai, jog jie objektyviai pateisintų tokį skirtingą reguliavimą.

Pažymėtina, jog objektyviu ir pateisinamu skirtingas traktavimas laikytinas, jei jis turi teisėtą tikslą ir jo siekiama proporcingomis priemonėmis (pvz., EŽTT 1996 m. rugsėjo 16 d. sprendimas byloje *Gaygusuz* prieš *Austriją*, pareiškimo Nr. 17371/90, 42 p.). Priemonės teismas vertins kaip proporcingas, jei jos yra pagrįstos, tinkamos, būtinos. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog pagal EŽTT praktiką įrodinėjant Konvencijos 14 straipsnio pažeidimą, pareiškėjui tenka pareiga įrodyti skirtingo reguliavimo asmenims taikymą, o valstybė turi įrodyti, jog toks reguliavimas buvo pateisinamas (EŽTT sprendimas byloje *D. H. ir kiti* prieš *Čekijos Respubliką*, pareiškimo Nr. 57325/00, 138 p.; 2005 m. gruodžio 13 d. sprendimas *Timishev* prieš *Rusiją*, pareiškimų Nr. 55762/00 ir 559747/00, 57 p.). Nustatęs, jog byloje nėra pateikta nevienodą reguliavimą pateisinančių argumentų, EŽTT savo praktikoje tokį reguliavimą pripažįsta diskriminaciniu (EŽTT 2006 m. birželio 20 d. sprendimas byloje *Zarb Adami* prieš *Malta*, pareiškimo Nr. 17209/02, 82–83 p.).

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad nagrinėjamo atveju, atsižvelgiant į tai, jog lietuvių kalba ir tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams Įsakymo 3 punktu buvo nustatyta skirtinga lietuvių kalbos ir literatūros egzamino rašinio apimtis, galima teigti, kad reguliavimas moksleivių atžvilgiu buvo akivaizdžiai skirtingas. Be to, dėl aplinkybės, jog Įsakymo 3 punktu buvo įtvirtintas skirtingas paminėtų moksleivių grupių traktavimas, ginčas byloje nekyla. Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija daro išvadą, jog nagrinėjamo atveju yra būtina

įvertinti, ar toks skirtingas traktavimas yra objektyvus ir pateisinamas, tai yra, ar tarp paminėtų moksleivių grupių yra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad jis būtų objektyviai pateisinamas. Įsakymo 3 punktui neatitinkant objektyvumo ir pateisinamumo kriterijų, turėtų būti konstatuotas nediskriminavimo principo, įtvirtinto Konstitucijos 29 straipsnyje, pažeidimas. Išplėstinė teisėjų kolegija, be kita ko, atkreipia dėmesį, kad būtent Įsakymo 3 punktą priėmusiam subjektui tenka įrodinėjimo našta pagrįsti, jog reguliavimas atitinka paminėtus kriterijus ir todėl yra teisėtas.

Tiek Konstitucinio Teismo, tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje, vertinant skirtingo reguliavimo tam tikroms asmenų grupėms pateisinamumą, turi būti nustatyta, ar toks reguliavimas turi teisėtą tikslą, ar juo įtvirtinamos normos iš esmės atitinka teisės akto paskirtį ir tikslą. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, Švietimo ir mokslo ministerija šiuo atveju savo atsiliepime pagrindė, jog Įsakymo 3 punktas, kuriuo buvo palengvintos lietuvių kalbos ir literatūros egzamino sąlygos tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams, atitinka teisės akto paskirtį – laiduoti tautinėms mažumoms lygias galimybes laikant lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą, ir tikslą – palengvinti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams, atsižvelgiant į faktinį jų mokymuisi skirtų valandų skaičių. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, toks Įsakymo 3 punkto priėmimo tikslas iš esmės vertintinas kaip teisėtas, atitinkantis anksčiau paminėtas nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų nuostatas dėl tautinių mažumų teisių apsaugos bei būtinumo imtis priemonių visapusiškai ir veiksmingai lygybei tarp tautinei mažumai ir tautinei daugumai priklausančių asmenų skatinti.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog Įsakymo 3 punkto atitikčiai nediskriminavimo principui įvertinti taip pat būtina patikrinti, ar paminėto teisėto tikslo buvo siekiama proporcingomis priemonėmis, ar Įsakymo 3 punktas buvo pagrįstas. Kaip yra ne kartą išaiškinęs Konstitucinis Teismas, skirtingas reguliavimas tam tikroms asmenų grupėms yra nediskriminacinis tik tuo atveju, jei tarp tarp tų grupių yra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumai, kad toks nevienodas traktavimas yra objektyviai pateisinamas. Taigi Įsakymo 3 punkte įtvirtintas reguliavimas turėjo būti priimtas tik įvertinus, ar juo nustatomos lengvatos tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams yra proporcingos jų ir lietuvių kalba besimokančių mokinių padėties skirtumams.

Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžia, kad atsakovas Įsakymo 3 punkte įtvirtintą rašinio apimties diferencijavimą grindžia iš esmės vien ta aplinkybe, jog lietuvių kalba ir tautinių mažumų kalba besimokančių moksleivių grupės per pastaruosius dvylika metų turėjo ženkliai skirtingą lietuvių kalbos ir literatūros pamokų skaičių, bei tuo, jog dėl to šių moksleivių lietuvių kalbos žinios ženkliai skiriasi. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžia, jog siekiant įvertinti moksleivių padėties skirtumus Įsakymo 3 punkto reguliavimo požiūriu, visų pirma, turėjo būti įvertinta tai, ar moksleivių grupės turėjo skirtingas galimybes pasirengti lietuvių kalbos ir literatūros egzaminui, bei kokia apimtimi šios galimybės skyrėsi. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, skirtingo reguliavimo pateisinamumas turi būti vertinamas būtent skirtingų galimybių pasirengti egzaminui, o ne faktiškai turimų nevienodų žinių pagrindu. Priešingu atveju būtų iškreipiama pati egzamino paskirtis – objektyviai patikrinti ir įvertinti moksleivių žinias.

Pagal Švietimo įstatymo preambulę švietimas – tai veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Švietimas pagal paminėtą įstatymą – tai prioritetiškai valstybės remiama visuomenės raidos sritis. Švietimo įstatyme, be kita ko, įtvirtinta ir tai, kad valstybė imasi priemonių, jog kiekvienas vaikas Lietuvoje mokytųsi pagal pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programas, o kiekvienam Lietuvos Respublikos piliečiui, užsieniečiui, turinčiam teisę nuolat ar laikinai gyventi Lietuvos Respublikoje, valstybė garantuoja pradinį, pagrindinį ir vidurinį ugdymą (Švietimo įstatymo 24 str. 2 ir 3 d.). Švietimo įstatymas taip pat numato, jog visos bendrąjį ugdymą teikiančios mokyklos turi užtikrinti valstybinės kalbos mokėjimą pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas bendrąsias programas (Švietimo įstatymo 30 str. 7 d.). Taigi iš šių nuostatų akivaizdu, jog valstybė, nustatydamą valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus, kartu turi ir pareigą imtis organizacinių priemonių švietimo srityje, kurios sudarytų galimybes moksleiviams šiuos reikalavimus įgyvendinti. Moksleivių pareiga yra tokiomis galimybėmis tinkamai pasinaudoti ir pasiekti reikalaujamą žinių

lygi. Be kita ko, ir Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog valstybine mokymo ir auklėjimo įstaigų veiklos priežiūra yra užtikrinamas vienodų švietimo ir išsilavinimo standartų laikymasis, garantuojamas mokymo ir dėstymo turinio bei lygio atitikimas valstybės pripažįstamai kvalifikacijai (Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, jog Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalis įtvirtina vieną iš pagrindinių švietimo sistemos principų – lygių galimybių principą, pagal kurį švietimo sistema yra socialiai teisinga, ji užtikrina asmens teisių įgyvendinimą, kiekvienam asmeniui laiduoja švietimo prieinamumą, bendrojo išsilavinimo bei pirmosios kvalifikacijos įgijimą ir sudaro sąlygas tobulinti turimą kvalifikaciją ar įgyti naują. Šis principas suponuoja valstybės pareigą, nustatant vienodus egzamino reikalavimus, sudaryti ir vienodas, lygias galimybes tokiam egzaminui pasirengti, bei atvirkščiai – tik nesant vienodu galimybių pasirengti egzaminui, gali būti nustatomos skirtingos jo užduotys. Taigi moksleiviams, laikantiems tą patį lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą, diferencijuojant jo užduotis, privalėjo būti įvertinta, ar valstybės taikytų organizacinių ir kitų priemonių visuma nesudarė visiems moksleiviams vienodų galimybių pasiruošti tam pačiam egzaminui, ir kokių mastu tokios galimybės skyrėsi.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pabrėžia, jog diskriminacinis reguliavimas, t. y. nepagrįstai įtvirtintos skirtingos sąlygos moksleiviams, nagrinėjamu atveju turėtų itin negatyvių pasekmių – diskriminaciją patirtų mokyklas dėstomąja lietuvių kalba baigę mokiniai nepriklausomai nuo jų tautybės, kadangi pirmenybė į valstybės finansuojamas studijų vietas pagal pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programas tenka stojantiejiems pagal jų sugebėjimus, kurie nustatomi atsižvelgiant, be kita ko, į brandos egzaminų rezultatus (Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 70 str. 1 d.). Be to, lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas yra vienintelis brandos egzaminas, kurį yra privaloma išlaikyti siekiant gauti brandos atestatą (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK-2391 patvirtinto Brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo 5 p.). Taigi lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino rezultatai yra svarbūs stojant į Lietuvos aukštąsias mokyklas, kadangi lengvatinėmis sąlygomis išlaikiusieji brandos egzaminą įgytų pirmenybę prieš tuos, kurių egzamino rezultatai įvertinti pagal aukštesnius kriterijus. Jei tokios lengvatinės sąlygos būtų nustatytos diskriminaciniu pagrindu, būtų pažeistas lygiateisiškumo principas, leidžiantis visiems piliečiams įgyvendinti savo teises ir teisėtus lūkesčius vienodomis sąlygomis įstoti į aukštąsias mokyklas. Pažymėtina, jog Konstitucinis Teismas savo praktikoje yra išaiškinęs, kad žmogaus teisė siekti aukštojo mokslo (išsilavinimo) – tai svarbi jo teisių bei teisėtų interesų įgyvendinimo sąlyga. Konstitucinė žmogaus teisė siekti aukštojo mokslo suponuoja valstybės pareigą sudaryti prielaidas šią teisę įgyvendinti. Ši nuostata, be kita ko, reiškia ir tai, kad negalima nustatyti siekiantiems aukštojo mokslo tokių reikalavimų, kurie būtų grindžiami ne jų pačių sugebėjimais, o kokiais nors kitais kriterijais. Konstitucijos 41 straipsnio 3 dalies nuostata, laiduojanti teisę į aukštąjį mokslą, yra neatsiejama ir nuo Konstitucijos 29 straipsnio, įtvirtinančio asmenų lygybės principą (Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimas). Be to, galimybė lietuvių kalbos mokėjimą įvertinti pagal nepagrįstai skirtingus kriterijus galėtų būti vertinama ir kaip diskredituojanti valstybinę kalbą, kaip konstitucinę vertybę. Tokiu atveju mažėtų tam tikros asmenų grupės motyvacija ją gerai išmokti, ryškėtų visuomenės grupių atskirtis, silpnėtų valstybinės kalbos, kaip socialinės integracijos ir pilietinės visuomenės telkimo priemonės, funkcija, menkėtų valstybinės kalbos prestižas visuomenės akyse. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, lengvatų tam tikroms lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą laikančių moksleivių grupėms suteikimas turi būti itin tiksliai pasvertas, pagrįstas, proporcingas, būtinas ir tinkamas, kadangi šių reikalavimų nesilaikymas ir diskriminacinio reguliavimo nustatymas sukeltų paminėtas itin neigiamas ir netoleruotinas pasekmes. Atsižvelgiant į tai, tokio pobūdžio reguliavimo, koks yra įtvirtintas Įsakymo 3 punkte, pagrįstumui keltini itin aukšti reikalavimai.

Švietimo ir mokslo ministerija teismui pateiktame atsiliepime (1 t., b. l. 123) sutiko, jog valstybės institucijos ir švietimo įstaigos privalo užtikrinti vienodas sąlygas, sudarydamos mokymosi programas, nustatydamos pamokų valandų skaičių, vertindamos žinias, priimdamos asmenis į profesinio mokymo įstaigas, aukštesniausias, aukštąsias mokyklas. Atsakovo vertinimu,

šiuo metu Lietuvos valstybės institucijos ir švietimo įstaigos dar nesugeba užtikrinti vienodų sąlygų atskiroms subjektų grupėms, ir būtent todėl joms pagrįstai ir teisėtai yra taikomos tam tikros nuolaidos ir tai negali būti siejama su lygiateisiškumo principo pažeidimu. Kaip minėta, iš byloje pateiktų duomenų visumos matyti, jog atsakovas tokią savo išvadą grindžia iš esmės tuo, jog tautinių mažumų kalba besimokantys moksleiviai per pastaruosius dvylika metų turėjo ženkliai mažiau lietuvių kalbos ir literatūros pamokų (818 pamokų skirtumas), bei 2012 m. atlikto bandomojo lietuvių kalbos ir literatūros tyrimo rezultatais.

Išplėstinė teisėjų kolegija byloje nustatė, kad siekiant suvienodinti visų moksleivių galimybes pasirengti lietuvių kalbos ir literatūros egzaminui, buvo stengiamasi panaudoti įvairias organizacines priemones. Visų pirma, teismo posėdžio Lietuvos vyriausiajame administraciniame teisme metu nustatyta, jog mokykloms, kuriose dėstoma tautinių mažumų kalba, yra skiriamas dvidešimčia procentų didesnis mokinio krepšelis nei mokyklose lietuvių mokomąja kalba. Tokia nuostata, kaip buvo pabrėžta teismo posėdžio metu, buvo siekta sudaryti geresnes galimybes lietuvių kalbos ir literatūros mokymuisi. Švietimo ir mokslo ministerija 2013 m. birželio 3 d. raštu „Dėl informacijos pateikimo“ nurodė, jog lietuvių kalbos ir literatūros ugdymo programos įgyvendinimui parengtos nemokamos, visiems laisvai prieinamos elektroninės lietuvių kalbos ir literatūros chrestomatijos, skirtos tikslinės lėšos kiekvieną vienuoliktą, besimokantį mokykloje tautinės mažumos kalba, aprūpinti lietuvių kalbos ir literatūros mokymui reikalingomis priemonėmis (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. V-585), visos mokyklos, kuriose mokomasi tautinės mažumos kalba, aprūpintos Dabartiniu lietuvių kalbos ir literatūros žodynu, skiriant po vieną žodyną kiekvienam dvyliktokui (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. V-584). Švietimo ir mokslo ministerija taip pat nurodė, kad lietuvių kalbos mokymui 2011–2013 m. buvo parengti skaitmeniniai mokymosi objektai ir mokymosi priemonės pradiniam ir pagrindiniam ugdymui, o nuo 2009 m. mokytojai turi galimybę nuolat mokytis nuotoliniu būdu kalbos ir literatūros mokymo metodikos, mokytojų dalykiniam ir metodiniam pasirengimui sustiprinti 2011–2013 m. vykdyti Europos Sąjungos Sanglaudos fondo projekto lėšomis finansuojami metų trukmės mokymai, nuo 2011 m. skiriamos tikslinės lėšos rengti mokymus mokyklų tautinės mažumos kalba lituanistams. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog mokyklos tautinės mažumos kalba galėjo pačios spręsti, kiek pamokų skirtina lietuvių kalbai, ir kiek – gimtajai kalbai. Be to, įgyvendindamos pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, mokyklos tautinės mažumos kalba lietuvių valstybinės kalbos dalykui galėjo dalinti klasę į dvi grupes, jei pagal pagrindinio ugdymo programą klasėje mokėsi 20 ir daugiau mokinių, o pagal pagrindinio ugdymo programą – 21 ir daugiau mokinių. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog, kaip nurodė Švietimo ir mokslo ministerija, visuotinė literatūra į lietuvių valstybinės kalbos programą yra neįtraukta, nes jos mokomasi per gimtosios kalbos pamokas, o dalies kalbos ugdymo aspektų (gramatikos, sintaksės), teksto komponavimo, argumentavimo ir kitų dalykų tautinių mažumų kalba besimokantys mokiniai mokosi ir per gimtosios kalbos pamokas, todėl mokyklos tautinės mažumos kalba turi galimybių daugiau laiko skirti lietuvių kalbos vartojimo praktikai. Švietimo ir mokslo ministerija, pateikdama šia informaciją Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui, nurodė, kad ji pagal savo kompetenciją vykdė priemones, siekdama sustiprinti lietuvių kalbos mokymą mokyklose tautinių mažumų kalbomis, tačiau įvertinus skirtingą lietuvių kalbos mokymosi patirtį, t. y. didelį pamokų skirtumą, buvo nuspręsta, jog šių priemonių nepakanka. Todėl buvo įtvirtintos lengvatos tautinių mažumų kalba besimokantiems moksleiviams, dėl kurių ir kyla ginčas šioje byloje.

Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Įsakymo 3 punkte įtvirtintų priemonių pagrįstumui įvertinti nepakanka remtis vien Švietimo ir mokslo ministerijos nurodomu skirtingu pamokų skaičiumi. Iš paminėtų bylos duomenų matyti, jog buvo įgyvendinamas įvairių organizacinių priemonių kompleksas, siekiant suvienodinti visų moksleivių sąlygas ir galimybes laikyti vienodą lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Švietimo ir mokslo ministerija turėjo atsižvelgti į visas taikytas priemones ir faktiškai sudarytas galimybes moksleiviams pasiruošti egzaminui bei įvertinti, ar taikytų organizacinių priemonių visuma nesudarė vienodų galimybių visiems moksleiviams įgyti pakankamai egzaminui reikalingų žinių ir įgūdžių.

Šiuo atveju Švietimo ir mokslo ministerija Įsakymo 3 punkto priėmimą grindė iš esmės tik skirtingu turėtų pamokų skaičiumi, nors, kaip matyti iš bylos duomenų, tai nėra vienintelė aplinkybė, galėjusi daryti įtaką moksleiviams sudaromoms mokymosi sąlygoms. Be to, Švietimo ir mokslo ministerija paminėtą pamokų skaičių nustatė, atsižvelgdama tik į bendruosiuose ugdymo planuose numatytą minimalų savaitinių pamokų skaičių, tačiau netyrė, kiek realiai tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams jų mokyklose buvo skiriama lietuvių kalbos ir literatūros pamokų. Pažymėtina, jog Švietimo ir mokslo ministerija byloje tik nurodė, jog ne visose mokyklose, vykdančiose ugdymą tautinės mažumos kalba, buvo tinkamai įgyvendintos Švietimo įstatymo nuostatos dėl lietuvių kalbos ugdymo ir ugdymo lietuvių kalba, tačiau nevertino šios aplinkybės įtakos moksleivių galimybėms pasiręngti egzaminui, taip pat nepagrindė, jog tarp moksleiviams sudarytų mokymosi sąlygų yra tokie skirtumai, jog proporcinga priemonė juos išlyginti yra būtent Įsakymo 3 punkto priėmimas. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį, kad Švietimo ir mokslo ministerija neatsakė į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 22 d. pasiūlymu pateikti papildomos informacijos užduotą klausimą, kokie konkretūs kriterijai lėmė egzamino užduočių palengvinimą būtent mažinant rašinio apimtį bei kodėl rašinio apimtis buvo sumažinta būtent Įsakymo 3 punkte nurodytu žodžių kiekiu. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, šios aplinkybės yra itin svarbios, siekiant nustatyti, ar Įsakymo 3 punkte nustatytas egzamino užduoties palengvinimas daliai moksleivių yra proporcingas jų ir kitų moksleivių padėties skirtumams.

Pažymėtina ir tai, jog Lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino užduoties vertinimo instrukcijoje, patvirtintoje Nacionalinio egzaminų centro direktoriaus 2012 m. lapkričio 15 d. įsakymu Nr. (1.3)-VI-172 (toliau – ir Instrukcija), iki Įsakymo priėmimo jau buvo įteisintas diferencijuotas vertinimas, lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio brandos egzamino užduotyse tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams leidžiant padaryti daugiau klaidų nei lietuvių kalba besimokantiems mokiniams. Kaip nurodė Švietimo ir mokslo ministerija, (2 t., b. l. 5), toks vertinimas buvo pagrįstas 2012 m. organizuoto bandomojo egzamino rezultatais. Teisėjų kolegija pažymi, jog bylos nagrinėjimo metu Švietimo ir mokslo ministerija niekaip nepagrindė, koks yra Įsakymo santykis su šiuo aktu, kodėl nepakako vien tautinių mažumų mokyklų moksleiviams leidžiamo padaryti klaidų skaičiaus padidinimo. Pažymėtina, jog Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2013 m. gegužės 22 d. raštu Švietimo ir mokslo ministerijai buvo siūloma pateikti paaiškinimus dėl paminėto Įsakymo santykio su diferencijuotu egzamino vertinimu pagal leidžiamų padaryti klaidų skaičių, tačiau Švietimo ir mokslo ministerija būtinybės papildomai nustatyti Įsakymo 3 punkte numatytą priemonę iš esmės nepagrindė. Švietimo ir mokslo ministerija savo 2013 m. birželio 3 d. rašte „Dėl informacijos pateikimo“ (2 t., b. l. 14–20) tik abstrakčiai nurodė, jog rašinio žodžių skaičius tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams buvo sumažintas siekiant jiems papildomai padidinti lengvatas, nei buvo nustatyta po 2012 m. bandomojo tyrimo. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, jog Švietimo ir mokslo ministerija papildomas lengvatas tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams nustatė, vadovaudamasi to paties tyrimo, kuriuo remiantis buvo diferencijuotas leidžiamų padaryti klaidų skaičius, rezultatais, t. y. neatlikus jokio naujo tyrimo. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Įsakymo 3 punkte įtvirtinto reguliavimo pagrindimas vienerių metų senumo duomenimis, kurie, be kita ko, jau buvo įvertinti įtvirtinant paminėtą diferencijuotą vertinimą Instrukcijoje, negali būti laikomas tinkamu nevienodo reguliavimo tam tikroms asmenų grupėms pateisinimu.

Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, tokios priemonės, kokios buvo įtvirtintos Įsakymo 3 punkte, turėtų, be kita ko, būti pagrįstos išsamiai nustatytais faktiniais duomenimis ir specialistų išvadomis. Minėta, jog priimant tokį reguliavimą, kuriuo tam tikros asmenų grupės yra traktuojamos skirtingai, privalo būti ypač kruopščiai įvertintos visos aplinkybės ir užtikrinta, jog tarp asmenų grupių yra tokio pobūdžio ir tokios apimtios skirtumai, jog būtų pateisintas skirtingas jų traktavimas. Teisėjų kolegijos nuomone, būtent kalbos specialistai galėtų tiksliai atsakyti į klausimą, ar Įsakymo nuostatomis nustatytas rašinio žodžių skaičiaus sumažinimas 1,5 karto tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams yra pagrįsta ir proporcinga priemonė, vertinant ją lietuvių kalba

besimokančių moksleivių atžvilgiu, bei ar tokia žodžių apimtis yra pakankama įvertinti lietuvių kalbos žinias ir įgūdžius.

Remdamasi tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija daro išvadą, jog byloje nėra duomenų, pagal kuriuos būtų galima konstatuoti, jog Įsakymo 3 punkte įtvirtinta lengvata tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams yra proporcinga šiems ir lietuvių kalba besimokantiems mokiniams sudarytų galimybių pasiruošti lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui skirtumams. Švietimo ir mokslo ministerija pakankamai nepagrindė Įsakymo 3 punkto diferencijuoto reguliavimo, nors, kaip minėta, toks reguliavimas gali būti priimtas tik itin atidžiai ir kruopščiai įvertinus visas reikšmingas aplinkybes bei nuodugnai pasvėrus asmenų grupių, kurios skirtingai traktuojamos, teisinės ir faktinės padėties skirtumus. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamu atveju ši pareiga nebuvo įvykdyta, nes neatsižvelgta į aplinkybių visumą, o remtasi tik dalimi reikšmingų aplinkybių, kurios tiksliai neatskleidžia susiklosčiusių teisinių santykių visumos ir asmenų teisinės bei faktinės padėties skirtumų. Pabrėžtina, jog Švietimo ir mokslo ministerija neištyrė ir nenustatė realių faktinių aplinkybių, o tik rėmėsi tam tikromis prielaidomis, kurios savaime nepagrindžia nevienodos moksleivių padėties nagrinėjamu atveju. Tiek teisės aktuose nustatytas skirtingas minimalus lietuvių kalbos ir literatūros savaitinių pamokų skaičius (netiriant realiai mokyklose susiklosčiusios situacijos), tiek pagal bandomojo tyrimo rezultatus konstatuotas skirtingas mokinių žinių lygis gali būti tik pagrindas pradėti detalesnį tyrimą dėl galbūt nevienodos asmenų padėties, tačiau ne pagrindas spresti dėl diferencijuoto reguliavimo būtinybės. Atsakovui neįrodžius, jog pritaikytos priemonės nagrinėjamu atveju buvo pagrįstos, nėra pagrindo pripažinti Įsakymo 3 punkte įtvirtintą reguliavimą nediskriminaciniu. Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, jog Įsakymo 3 punktas yra neteisėtas – jis prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, įtvirtinančiam visų asmenų lygybės principą.

Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pažymi, jog iš bylos aplinkybių akivaizdu, kad Įsakymu buvo siekta išspręsti pereinamuoju laikotarpiu, pakeitus Egzamino programą, iškilusias problemas, t. y. tokias problemas, kurios iš esmės yra laikino pobūdžio. Kaip minėta, pagal Lietuvos Respublikos ir tarptautinės teisės aktus valstybė turi teisę nustatyti valstybinės kalbos mokėjimo reikalavimus asmenims nepriklausomai nuo jų tautybės, tačiau keisdama savo politiką šioje srityje ir didindama tokių reikalavimų apimtį, valstybė privalo veikti nuosekliai ir pertvarkymus vykdyti palaipsniui, atsižvelgdama į faktinę situaciją. Taigi valstybė, nustačiusi vienodą valstybinės kalbos egzaminą ir lietuvių kalba, ir tautinių mažumų kalba besimokantiems mokiniams, diferencijuoti tokio egzamino užduotis gali tik nevienodų faktiškai asmenims suteiktų galimybių pasiruošti šiam egzaminui pagrindu. Iš bylos aplinkybių matyti, jog tokios nevienodos galimybės pasiruošti šiam egzaminui galėjo egzistuoti pereinamuoju laikotarpiu, pakeitus Egzamino programos reikalavimus, tačiau tam tikru metu, praėjus šiam pereinamajam laikotarpiui, jos turėtų tapti vienodos dėl suvienodinto lietuvių kalbos ir literatūros mokymą nustatančio teisinio reguliavimo. Šiuo atveju Švietimo ir mokslo ministras pereinamajam laikotarpiui skirtą Įsakymą priėmė, neapibrėždamas jo galiojimo laiko – Įsakymas yra nuolatinio galiojimo. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, Įsakymo 3 punktas negali būti laikomas teisėtu, kadangi jame numatytų priemonių įtvirtinimas neribotam laikui yra nesuderinamas su Švietimo ir mokslo ministerijos pozicija dėl būtent pereinamajam laikotarpiui būtinų lengvatų taikymo. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžia, jog ši aplinkybė nediskriminavimo principo kontekste galėjo būti pripažinta savarankišku Įsakymo 3 punkto panaikinimo pagrindu, kadangi jo reguliavimas šiuo atveju galėjo būti nediskriminacinis tik tam tikrą konkrečiai apibrėžtą laikotarpį.

V.

Pareiškėjai savo pareiškime taip pat kelia klausimą dėl Įsakymo 3 punkto atitikties ir Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui bei 38 straipsnio 4 daliai, Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui, taip pat Įsakymo visa apimtimi atitikties konstituciniam teisinės valstybės principui ir Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2006 m. gegužės 11 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. I⁴⁴⁴-02/2006 konstatuota, kad kai yra keliamas norminio administracinio

akto atitikties keliems aukštesnės galios teisės aktams (jų dalims) ar kelioms to paties teisės akto nuostatomis klausimas, norminio administracinio akto teisėtumo bylą nagrinėjantis administracinis teismas, konstatavęs norminio administracinio akto prieštaravimą vienai aukštesnės galios teisės akto nuostatai, nebeprivalo tirti norminio administracinio akto teisėtumo kitų aukštesnės galios teisės aktų nuostatų atžvilgiu. Pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 116 straipsnio 1 dalį, norminis administracinis aktas (ar jo dalis) laikomas panaikintu ir paprastai negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbtas įsiteisėjęs administracinio teismo sprendimas dėl atitinkamo norminio akto (ar jo dalies) pripažinimo neteisėtu, nepriklausomai nuo to, keliems aukštesnės galios teisės aktams ar jų dalims prieštarauja ginčijamas norminis administracinis aktas.

Tad, atsižvelgiant į paminėtą, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinei teisėjų kolegijai šioje byloje konstatavus, kad Įsakymo 3 punktas prieštarauja Konstitucijos 29 straipsniui, nėra pagrindo tirti šios nuostatos atitiktį Švietimo įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punktui ir 38 straipsnio 4 daliai, Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 1 punktui, konstituciniam teisinės valstybės principui ir Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

VI.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, kad byloje keliamas Įsakymo visa apimtimi atitikties Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui ir konstituciniam teisinės valstybės principui klausimas. Atsižvelgdama į anksčiau padarytą išvadą, jog byloje nebėra poreikio tirti Įsakymo 3 punktą suderinamumą su šiomis nuostatomis, išplėstinė teisėjų kolegija tirs, ar joms neprieštarauja tik Įsakymo 1 ir 2 punktas.

Pareiškėjų abejonė dėl Įsakymo atitikties Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui grindžiama tuo, jog Įsakymas, kuriuo buvo atlikti Egzamino programos pakeitimai, nebuvo suderintas su Bendrojo ugdymo taryba. Pagal paminėtą Švietimo įstatymo nuostatą Bendrojo ugdymo taryba inicijuoja ir pritaria ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programų kaitos, mokytojų kvalifikacijos ir profesinės raidos, mokyklų aprūpinimo projektams. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog iš lingvistinės šios normos formuluotės matyti, kad ji tarp su Bendrojo ugdymo taryba suderintinų projektų nenumato Egzamino programos pakeitimų. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, jog pagal Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 „Dėl vidurinio ugdymo bendrųjų programų patvirtinimo“ patvirtintą Vidurinio ugdymo bendrųjų programų įvadą, vidurinio ugdymo bendrąsias programas sudaro dorinio ugdymo programos, kalbų programos, matematikos programa, gamtamokslinio ugdymo programos, socialinio ugdymo programos, meninio ugdymo programos, informacinių technologijų programa, technologijų programa, kūno kultūros programa ir bendrųjų kompetencijų ugdymo programa. Atsižvelgiant į tai, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, nėra pagrindo konstatuoti, jog Švietimo ir mokslo ministras, priimdamas ginčijamą Įsakymą ir nederindamas jo su Bendrojo ugdymo taryba, pažeidė Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktą.

Pareiškėjai taip pat prašo ištirti, ar Įsakymas neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui. Atkreiptinas dėmesys, jog išplėstinė teisėjų kolegija, atsižvelgdama į pareiškėjų pareiškime išdėstytus motyvus, tirs Įsakymo atitiktį tik konstitucinio teisinės valstybės principo teisės aktų leidybai keliamų reikalavimų apimtyje. Išplėstinė teisėjų kolegija šiuo aspektu pabrėžia, jog pareiškėjai šią savo abejonę dėl Įsakymo teisėtumo grindžia, viena vertus, tuo, jog Įsakymu atlikti Egzamino programos pakeitimai negali būti laikomi neesminiais ir todėl jie pagal Aprašo 35 punktą negalėjo būti priimti Įsakymo priėmimo metu. Kita vertus, tuo atveju, jei paminėti pakeitimai vertintini kaip neesminiai, pareiškėjai nurodo, jog Švietimo ir mokslo ministras, jau pasibaigus Apraše numatytam terminui dėl neesminių Egzamino programos pakeitimų ar papildymų, pakeitė tokį terminą nustatančią nuostatą ir terminą pailgino. Taigi susidarė situacija, jog Aprašo 35 punkte nustatytą terminą pailginus nuo einamųjų metų sausio 15 dienos iki einamųjų metų kovo 1 dienos, 2013 vasario 20 d. buvo priimtas ginčijamas Įsakymas.

Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog Įsakymo 1 ir 2 punktu buvo atlikti Egzamino programos pakeitimai, visiems moksleiviams palengvinantys lietuvių kalbos ir literatūros valstybinio ir mokyklinio brandos egzaminų užduotis, t. y. buvo padidintas šių egzaminų rašinio užduočiai pateikiamų privalomų lietuvių autorių skaičius. Tai, kad moksleiviai, rašydami rašinį, gali pasirinkti iš didesnio autorių skaičiaus, vertintina kaip jų padėtį pagerinantis, o ne pabloginantis Egzamino programos pakeitimas. Atsižvelgdama į tai, išplėstinė teisėjų kolegija vertina, jog Įsakymo 1 ir 2 punkte įtvirtinti Egzamino programos pakeitimai laikytini neesminiais.

Pareiškėjai galima Įsakymo neteisėtumą grindžia Aprašo 35 punkte įtvirtinto termino neesminiams Egzamino programos pakeitimams ar papildymams atlikti pakeitimu po 2013 m. sausio 15 dienos, t. y. praleidus iki tol galiojusioje Aprašo 35 punkto redakcijoje nustatytą terminą. Išplėstinė teisėjų kolegija pabrėžia, jog teisės normos, nustatančios paminėtą terminą, pakeitimas buvo atliktas ne ginčijamu Įsakymu, o Švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gruodžio 31 d. V-1771 įsakymu „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2006 m. gruodžio 18 d. įsakymo Nr. ISAK-2391 „Dėl brandos egzaminų organizavimo ir vykdymo tvarkos aprašo ir Kalbų įskaitų nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“. Pareiškėjai šio įsakymo teisėtumo pareiškime ištirti neprašo, o paminėta situacija, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, pati savaime nelaikytina pagrindu kvestionuoti Įsakymo atitiktį teisinės valstybės principui, kadangi terminas Egzamino programos neesminiams pakeitimams ir papildymams atlikti buvo pratęstas ne šiuo Įsakymu.

Išplėstinė teisėjų kolegija pastebi, jog Įsakyme įtvirtintos nuostatos niekaip nepažeidžia teisinės valstybės principo teisės aktų leidybai keliamų reikalavimų, jog teisės normos turi būti nustatomos iš anksto, kadangi jį priimant nebuvo pažeistos jokios aukštesnės galios teisės aktų nuostatos, kurios nustatytų terminus tokio pobūdžio kaip Įsakymas teisės aktų priėmimui. Pareiškėjų minimą galimą teisinės padėties nestabilumą galėjo sukelti kiti nurodyti teisės aktų pakeitimai, tačiau pareiškėjai pareiškime nenurodė jokių aukštesnės už Įsakymą galios teisės aktuose įtvirtintų teisės aktų priėmimo procedūrų reikalavimų ar terminų, kurie galbūt buvo pažeisti Įsakymo priėmimu. Todėl, išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, nagrinėjamoje byloje nėra pagrindo konstatuoti, kad Įsakymo 1 ir 2 punktai prieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui.

Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, išplėstinė teisėjų kolegija pripažįsta, jog Įsakymo 1 ir 2 punktai neprieštarauja konstituciniam teisinės valstybės principui ir Švietimo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punktui.

VII.

Pagal Administracinių bylų teisenos įstatymo 116 straipsnio 1 dalį, norminis administracinis aktas (ar jo dalis) laikomas panaikintu ir paprastai negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai buvo paskelbtas įsiteisėjęs administracinio teismo sprendimas dėl atitinkamo norminio akto (ar jo dalies) pripažinimo neteisėtu. Taigi pagal bendrąją Administracinių bylų teisenos įstatyme nustatytą taisyklę, ši teismo sprendimą, kuriuo Įsakymo 3 punktas pripažintas prieštaraujančiu aukštesnės galios teisės aktams, oficialiai paskelbus leidinyje „Valstybės žinios“ (Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos įstatymo 2 str. 1 d., 3 str. 1 d. 6 p.), minėtas Įsakymo 3 punktas bus laikomas panaikintu. Išplėstinė teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, jog šio sprendimo oficialaus paskelbimo dieną yra prasidėjusi, bet dar nepasibaigusi 2013 m. brandos egzaminų sesija, o nuo birželio 20 d. prasideda pakartotinė 2013 m. brandos egzaminų sesija. 2013 m. birželio 21 d. bus laikomas pakartotinis valstybinis, o 2013 m. liepos 5 d. – pakartotinis mokyklinis lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. lapkričio 16 d. įsakymu Nr. V-1580 patvirtinti 2013 metų įskaitų, brandos egzaminų ir pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo tvarkaraščiai). Be to, nuo 2013 m. liepos 27 d. iki 2013 m. rugpjūčio 13 d. vyks pagrindinis ir papildomas priėmimas į Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisąsias studijas (Lietuvos aukštųjų mokyklų asociacijos bendrajam priėmimui organizuoti prezidento 2013 m. gegužės 10 d. įsakymu Nr. 13-08 patvirtinto Bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos

ir vientisąsias studijas 2013 metų tvarkos aprašo 1 priedas). Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog panaikinus Įsakymo 3 punktą, susidarytų tokia situacija, jog pagrindinės ir pakartotinės brandos egzaminų sesijos metu lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminui būtų nustatyti skirtingi reikalavimai. Išplėstinė teisėjų kolegija pažymi, jog būtinybė sudaryti objektyvias galimybes atitinkamiems teisėkūros subjektams sureguliuoti teisinius santykius kyla iš Konstitucijos, nes tuo siekiama išvengti teisinio neapibrėžtumo, nepalankių tam tikrai visuomenės daliai padarinių bei užtikrinti atitinkamų asmenų teisę į socialinę paramą. Dėl nurodytų aplinkybių konstatuotina, jog nagrinėjamu atveju Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas turi teisinį pagrindą nustatyti, kad 2013 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. V-109 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ 3 punktas laikytinas panaikintu nuo 2013 m. rugsėjo 1 d. Išplėstinė teisėjų kolegija taip pat pabrėžia, jog šis teismo sprendimas turės įtakos tik nuo 2014 m. vykstančios brandos egzaminų sesijos užduočių rengimui. Siekdama pabrėžti teisėtų asmenų lūkesčių bei teisinio tikrumo principo reikalavimų užtikrinimą šioje situacijoje, išplėstinė teisėjų kolegija akcentuoja, jog šis sprendimas 2013 m. brandos egzaminų sesijos rezultatams bei šios sesijos metu brandos egzaminus laikusių asmenų teisėms studijuoti aukštosiose mokyklose jokios įtakos neturi, ir ateityje neturės.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 115 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinė teisėjų kolegija

n u s p r e n d ž i a :

Pripažinti, kad 2013 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. V-109 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ 3 punktas prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtintam visų asmenų lygybės principui.

2013 m. vasario 20 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymo Nr. V-109 „Dėl Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ pakeitimo“ 3 punktą laikyti panaikintu nuo 2013 m. rugsėjo 1 d.

Sprendimas skelbiamas leidinyje „Valstybės žinios“.

Sprendimas neskundžiamas.

Teisėjai

Stasys Gagys

Irmantas Jarukaitis

Romanas Klišauskas

Ričardas Piličiauskas

Skirgailė Žalimienė